

УДК 378.134:784

МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКА КУЛЬТУРА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ЯК КАТЕГОРІЯ МИСТЕЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

Лінь ХУАЦІНЬ (Одеса)

Постановка проблеми. Глобалізація культурно-освітніх процесів і трансформація національних педагогічних доктрин є характерною ознакою останніх десятиліть. Інтеграція сучасного освітнього простору істотно позначилася на реформуванні системи освіти у КНР. Державна освітня програма Китаю сьогодні орієнтована на підготовку висококваліфікованих фахівців і сприяє тому, що значна частина китайської молоді здобуває освіту в багатьох країнах Європи, в тому числі й в Україні, збагачуючись кращими культурними традиціями інших народів світу. Це стосується й галузі музичного мистецтва. Важливим завданням майбутніх вчителів музики Китаю є адаптація розвинутих іноземних музично-освітніх традицій до системи національних цінностей, використання кращого світового педагогічного досвіду у різних формах художньо-педагогічної практики.

Однією з основних тенденцій освітньої реформи Китаю є посилення уваги до якості мистецької освіти, здатної забезпечити формування духовних цінностей, у тому числі й в майбутніх учителів музики в процесі їх творчої співпраці з учнями. З цієї позиції особливої актуальності набуває якість професійної підготовки студентів художньо-педагогічних інститутів, яка зумовлена орієнтацією на формування музичної, в тому числі й музично-виконавської культури студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мистецтвознавством, музичною психологією і педагогікою накопичено значний досвід у галузі формування і розвитку музично-виконавської культури особистості, який допомагає в розробці заявленої проблеми. Йдеться про дослідження, що розглядають специфіку мистецтва і музичної діяльності (Б. Асаф'єв, Л. Виготський, А. Готсдінер, М. Каган, Б. Теплов, В. Цуккерман, Г. Ципін та ін.), музичну культуру суспільства й особистості (Г. Гонтарев, Р. Грубер, А. Сохор, Р. Тельчарова та ін.), особливості музично-педагогічної діяльності, особистісних якостей педагога-музиканта, зокрема музично-виконавських (Е. Абдуллін, Ю. Алієв, М. Олійник, О. Рудницька, Л. Школяр та ін.).

Науковою цінністю в контексті дослідження музично-виконавської культури майбутнього вчителя музики є праці класиків

музичної педагогіки (Н. Гродзенська, В. Шацька, Б. Яворський та ін.), а також сучасних дослідників у галузі мистецької освіти (А. Козир, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Реброва, О. Ростовський, О. Щолокова та ін.).

Поняття «музично-виконавська культура майбутнього вчителя музики» є досить розповсюдженим у науково-методичній літературі, проте цілісному теоретичному вивченню даного феномену не приділено належної уваги. Часткове теоретичне осмислення проблеми відбивається в дослідженнях Г. Грищенкової, О. Дороніної, І. Кушнеревич, А. Михайлюк, Н. Нургаянної, І. Павлової, Р. Тельчарової, М. Фадєєвої та ін.

Незважаючи на значний науково-методичний доробок сучасних досліджень, можна констатувати існування певних прогалин у розробленості проблематики, пов'язаної з формуванням і розвитком музично-виконавської культури майбутніх учителів музики. Одним із способів вирішення цього питання є визначення сутності й специфіки досліджуваного феномена.

Означене вважаємо метою статті.

Виклад основного матеріалу. Професія вчителя музики як соціально-культурне явище є складною структурою, яка містить предмет, засоби, результат професійної і фахової діяльності, цілі, цінності, норми, методи й методики, зразки та ідеали. Визначення основ культури як наукової категорії дозволяє наблизитися до розуміння феномену «музично-виконавська культура», тому необхідно, на наш погляд, перш за все розглянути саме поняття «культура».

Слово «культура» є досить багатозначним. Буквально воно означає: «вироснування, створювання» [12, с. 183]. Культура традиційно протиставляється природі. Вона є ділом та результатом людської праці, завдяки якій вдосконалюється, перетворюється природа. В процесі трудової діяльності виникає культурне освоєння дійсності. Створюючи корисні для себе предмети, людина одночасно пізнає природу, усвідомлює її закони, пристосовується до них і активно підпорядковує природні явища цілям свого соціального життя.

На думку І. Зязюна, культура – результат процесу активної діяльності людини щодо пізнання і перетворення світу; сукупність досягнутих у процесі освоєння світу

матеріальних і духовних цінностей, що віддзеркалюють рівень досягнень в освоєнні навколишнього середовища [4].

Серед безлічі концепцій і визначень культури вихідним є розуміння культури як діяльності (Е. Ільєнков, Ю. Давидов ін.). Культура – духовний вимір будь-якої діяльності, в якій формуються мотиви, принципи, правила і цілі. В цьому розумінні культура є духовним компонентом сумісного виробництва.

Культура в широкому сенсі – це сукупність матеріальних і духовних цінностей, які напрацьовані протягом історії людства, а у вузькому – сфера духовного життя людини. Означений феномен у галузі гуманітарних наук взаємодіє з чималою кількістю близьких йому понять. Зокрема ця дефініція споріднена з такими феноменами, як мистецтво, естетика, естетичне виховання, художня культура тощо.

Мистецтвознавець і критик О. Кукаркін визначає поняття «естетична культура суспільства» як сукупність усіх естетичних (природних і створених творчою працею людини) цінностей, що беруть участь у взаємодії суспільства зі світом. Учений вважає, що естетична культура особистості – це сукупність здібностей відчувати, переживати і перетворювати природу, суспільне життя й саму людини за законами краси [6, с. 68].

З погляду культурології поняття «культура» розглядається в широкому і вузькому сенсі. В широкому сенсі, означене поняття охоплює сукупність матеріальних і духовних цінностей, напрацьованих протягом історії людства. У вузькому сенсі, «культура» характеризує лише певні сторони життя суспільства, зокрема літературу, мистецтво і спорт.

Таким чином, підводячи підсумок дефініції «культура», можна дати таке її визначення: культура – це історично сформована цілісна система специфічно людських способів діяльності та її матеріально-духовних результатів, а також поведінкових нормативів, внутрішніх цінностей людини; культура – це характерна ступінь і рівень розвитку суспільства. Вірним буде також вважати (згідно з хрестоматійним визначенням), що даний феномен є сукупністю матеріальних і духовних цінностей, напрацьованих людством протягом усієї історії, а також сам процес їх створення.

У педагогічному словнику культура розглядається, в першу чергу, як «культура поведінки», що передбачає дотримання основних вимог і правил людської взаємодії, вміння знаходити вірний тон у спілкуванні з навколишнім світом. [3, с. 168].

У галузі мистецтва, зокрема музичного, при визначенні цього поняття більшість дослідників акцентують увагу на культурі, як мірі реалізації творчого прагнення і потенціалу людини, і виокремлюють головну функцію культури – розвиток людини. В означеній галузі виділено музичну, виконавську, вокальну культуру тощо.

Під музичною культурою особистості розуміють любов до музики і сприйняття її у всьому багатстві форм і жанрів: особливе «відчуття музики», яке спонукає сприймати її емоційно; уміння чути музику як змістовне мистецтво, що виражає почуття і думки людини, життєві образи й асоціації; здатність відчувати внутрішній зв'язок між характером музики і характером виконання.

Музична культура, на думку Вей Лімін, – певна система художніх цінностей, накопичених і затверджених музичним мистецтвом. Тому в загальному вигляді під музичною культурою розуміється достатній рівень художнього розвитку індивіда, який дозволяє йому сприймати або відтворювати музичне мистецтво різними засобами. Як зазначає дослідниця, розвиток духовної, художньої культури супроводжується глибокими позитивними зрушеннями в «духовному світі» особистості [2].

На думку Р. Тельчарової, сутність музичної культури особистості не тотожна сумі набутої музичної інформації, а виникає в самій людині і може бути визначена як сукупність якостей музичної діяльності та свідомості особистості, що розкривають міру освоєння нею музичної культури суспільства [11].

Більшість дослідників вважають, що в розвитку музичної культури особистості вирішальну роль належить активній музичній діяльності індивіда, що реалізується в процесі сприйняття, створення, виконання музики.

Вищеозначені твердження щодо музичної культури можна з повним правом віднести і до музично-виконавської культури, формування якої зумовлено становленням особистісно-значущих якостей учня-музиканта. При всій очевидній належності до єдиного термінологічного поля поняття «музична культура» і «музично-виконавська культура» мають як загальні, так і особливі характеристики.

Слід підкреслити, що музична культура внутрішньо властива виконавству (вокальному, інструментальному тощо) і є характеристикою якісного рівня його розвитку. Тому правильно б було вважати музично-виконавську культуру компонентом музичної культури особистості. Розуміння сутності музичної культури як особливого способу організації та

удосконалення художньо-освітньої діяльності в мистецько-педагогічній сфері може бути визначальним методологічним засобом під час дослідження музично-виконавської культури майбутніх учителів музики.

Б. Асаф'єв виконавську культуру розглядає як інтегровану властивість особистості, яка зумовлена наявністю виконавських знань і умінь, емоційної обдарованості, здатності до фантазії та співтворчості, асоціативного мислення, інтуїції тощо [1]. На думку М. Кагана, музично-виконавська культура, віддзеркалюючи особистість інтерпретатора, є мірою його духовного і професійного розвитку, ступенем розкриття індивідуальності виконавця відповідно до об'єктивної основи музичного твору в процесі інтерпретаційної діяльності [5].

На існуванні зв'язку між музичною культурою і музично-виконавською підготовкою студентів педагогічних університетів у своїх дослідженнях наголошує Лі Данься. На думку вченої, система виконавської культури особистості є мірою освоєння музичної культури та особистісно-творчої самовіддачі [8].

Наукові роботи Н. Нургаянної присвячені вивченню вокально-виконавського мистецтва. Дослідниця дійшла висновку, що воно сприяє формуванню всебічної культури особистості. На думку вченої, особливого характеру в процесі художньо-освітньої діяльності майбутнього вчителя музики набуває музично-виконавська, зокрема вокально-виконавська культура, що проявляється в інтеграції виконавських і педагогічних якостей майбутнього фахівця. Це складний, багатогранний процес, у якому музичні, художні, артистичні здібності допомагають реалізації творчого художньо-педагогічного навчання [10].

І. Кушнеревич вважає, що в основі музично-виконавської культури зосереджені: система естетичних понять і категорій, музичний розвиток, професійно значущі якості особистості майбутнього вчителя музики, фахові вміння та навички, сукупність методів і прийомів, що забезпечують музично-педагогічну активність студента. Власне ядром музично-виконавської культури, на думку вченої, є певна художньо-освітня інформаційна основа, а сутність змісту означеного феномену розкривається у вимогах до виконавської підготовки майбутнього вчителя музики [7].

А. Михайлюк дала таке визначення музично-виконавської культури студентів мистецько-педагогічних вишів. Це інтегрована професійно-особистісна властивість, яка характеризує високий рівень оволодіння художніми знаннями, музично-виконавськими вміннями, педагогічними компетенціями, що

виражається в досконалій інтерпретації змісту музичного твору і забезпечує в умовах виконавсько-педагогічної діяльності особистісний професійно-творчий ріст [9, с. 8].

Висновки. Отже, на підставі аналізу науково-методичної літератури можна визначити музично-виконавську культуру майбутнього вчителя музики як інтегровану особистісну властивість студента, що характеризується сформованістю загально-культурних, професійних і фахових знань, музично-виконавських умінь та навичок, фахових здібностей до музичного виконавства для успішної реалізації творчої художньо-педагогічної діяльності.

Розуміння сутності музично-виконавської культури майбутнього учителя музики зумовлює визначення й аналіз основного протиріччя між об'єктивно існуючими музичними культурними традиціями і їх недостатнім урахуванням у професійній діяльності викладачів вищої мистецько-педагогічної школи. Це протиріччя висвітлює проблему взаємозалежності рівня музично-виконавської культури і якості фахової підготовки студентів, а також необхідності розробки механізмів освоєння ними художньо-педагогічних і музичних культурних традицій.

Перспективною темою подальшого дослідження означеної проблеми може стати визначення компонентної структури музично-виконавської культури майбутніх учителів музики.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Асаф'єв Б. В. Речевая интонация / Борис Владимирович Асаф'єв. – М.: Л.: Музыка, 1965. – 136 с.
2. Вей Лімін. Методика формування вокальної культури майбутнього вчителя музики / Вей Лімін // Наукові записки: зб. наук. статей. – К.: Вид-во Нац. пед. університету імені М. П. Драгоманова, 2011. – Вип. LXXXVI (96). – С. 29–35.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 374 с.
4. Зязюн І. А. Інтеграційна функція культурної парадигми / І. А. Зязюн // Професійно-художня освіта України: зб. наук. праць. – Київ; Черкаси: Видавництво «Черкаський ЦНТЕІ», 2008. – Вип. V. – С. 3–13.
5. Каган М. С. Философия культуры / М. С. Каган. – СПб.: Питер, 1996. – 415 с.
6. Кукаркин А. В. Буржуазная массовая культура: Теории. Идеи. Разновидности / А. В. Кукаркин. – М.: Политиздат, 1985. – 399 с.
7. Кушнеревич І. В. Музыкально-исполнительская культура как фактор повышения качества специальной подготовки педагога-музыканта [Електронний ресурс] // Репозиторий / І. В. Кушнеревич. – Доступ к електронному ресурсу: <http://elib.bspu.by/handle/doc/6423>.

8. Лі Данься. Удосконалення виконавської культури студента-піаніста у процесі концертної діяльності // Проблеми підготовки сучасного вчителя / Лі Данься. – № 8. – Ч. 1. – Умань: УДПУ імені Павла Тичини, 2013. – С. 186–191.

9. Михайлюк А. М. Формування музично-виконавської культури майбутніх учителів музики засобами українського фортепіанного мистецтва : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02 / А. М. Михайлюк. – К.: ПНПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – 22 с.

10. Нургаянова Н.Х. Формирование вокально-исполнительской культуры будущего учителя музыки на основе татарских певческих традиций: автореф. дис. ...канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / Н. Х. Нургаянова. – Татар. гос. гуманитар.-пед. ун-т, 2010. – 24 с.

11. Тельчарова Р. А. Уроки музыкальной культуры: кн. для учителя: из опыта работы / Р. А. Тельчарова. – М.: Просвещение, 1991. – 158 с.

12. Энциклопедический музыкальный словарь / сост. Б. С. Штейнпресс и М. Ямпольский; отв. ред. Г. В. Келдыш. – М.: Сов. Энциклопедия, 1959. – 326 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Лінь Хуацінь – аспірантка кафедри музичного мистецтва і хореографії Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського.

Наукові інтереси: методика формування фортепіанно-виконавської культури майбутніх учителів музики.

УДК 765. 89.64

ФОРМУВАННЯ ОБРАЗНО-ДРАМАТУРГІЧНИХ УЯВЛЕНЬ У СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ В ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО- АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Лю КЕШУАН (Київ)

Постановка проблеми. Усвідомлення музичної освіти культуротворчим явищем актуалізує великий спектр питань її змісту та засвоєння його майбутніми педагогами. В мистецькому освітньому процесі студентська молодь здобуває знання та закріплює естетичне ставлення до світу, життєдіяльності, розвитку власної духовної сфери. У дослідженні формування образно-драматургічних уявлень у майбутніх викладачів мистецьких дисциплін актуальним постає висвітлення цього питання в процесі музично-аналітичної діяльності в навчальному процесі педагогічного вузу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні наукові висновки становлять потужну базу з розробки проблем художньо-образного мислення, спрямованого на музично-аналітичну діяльність особистості (М. Берхін, П. Блонський, Ю. Борев, А. Васадзе, Л. Виготський, Г. Єрмаш, Р. Ингарден, Л. Левчук, О. Леонтєв, В. Медушевський, Б. Неменський, В. Роменець, С. Рубінштейн, В. Шинкарук), формування її уявлень (Л. Єрмолаєва-Гоміна, Ц. Короленко, Ю. Трофімов, Г. Фролова) теоретичних та практичних засад фахової підготовки майбутніх викладачів мистецьких дисциплін (В. Андрущенко, Н. Гуральник, Г. Падалка, О. Ростовський, В. Шульгіна). Разом з тим, спеціального вивчення й аналізу вимагає проблема формування образно-драматургічних уявлень студентів-музикантів педагогічного профілю в процесі музично-аналітичної діяльності.

Метою статті є описання рівнів музично-аналітичної діяльності студентів-музикантів педагогічного профілю, на яких відбувається формування образно-драматургічних уявлень особистості.

Виклад основного матеріалу. В.Радкіна, на основі наукових досліджень і педагогічної практики виховання, стверджує, що найбільш ефективним методом пізнання мистецтва, виправданим «природним характером людського мислення, є вивчення художнього твору перш за все через розуміння художнього образу», який виконує такі функції (пізнавальна, комунікативна, естетична, виховна), що наближають його до педагогічного процесу [7, с. 163]. Виходячи з настанови про художній образ як основну категорію мистецтва і метод відображення, науковець визначає головне завдання освіти. Воно полягає у безперервному розвитку здатності особистості сприймати художній образ (у тому числі музичний), відтворювати його у своїй творчій діяльності. Набуття досвіду осмислення музичних образів, їх усвідомлення, вербальне й музично-виконавське розкриття їх змісту вимагає від студента розвиненості спектру розумових дій, системної художньо-професійної підготовки [там само].

Формування образно-драматургічних уявлень у студентів-музикантів педагогічного профілю як складової художньо-образного мислення особистості яскраво простежується під час музично-аналітичної діяльності при